

O PERSPEKTIVI MEKTEPSKE NASTAVE

Dr. Samir BEGLEROVIĆ

Sažetak

Osnovni cilj rada je detektirati nedostatke u savremenoj mektepskoj nastavi, a u odnosu na nedostatke koji su postojali u vremenu neposredno pred donošenje Odluke o zabrani rada ovoga vida poduke. Rad nudi dio rješenja bez kojih, po autorovom mišljenju, evidentno nužna reforma ukupnog odgojno-obrazovnog rada svih institucija islamskog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, pa tako i ove, jednostavno nje moguća.

U radu koji je pred nama namjeravamo iznijeti neka razmišljanja vezana za kvalitet i općenito perspektivu mekteba i mektepske nastave. Ono što nas je ponukalo na pisanje ovoga rada jesu zapisnici tadašnjeg Starješinstva Islamske vjerske zajednice, Ulema medžlisa, Glavnog vakufskog odbora i Vakufsko-mearifskog odbora (iz februara 1952. godine), te objavljeni službeni Izvještaji Ulema medžlisa (Glasnik Starješinstva IVZ, 1950. godina).

Na osnovu službenih izvještaja zaključuje se da su u to vrijeme, neposredno pred zabranu, mektebi bili podijeljeni na: mektebi-ibtidaije, mektebi-sibjan i sezonske mektebe. Mektebi-ibtidaije bili su vezani za gradske, dakle urbane, veće, sredine i trajali su obično dvije godine, mektebi-sibjan bili su vezani za seoske, ruralne sredine i trajali su jednu ili dvije godine, a sezonski mektebi bili su vezani za manje seoske sredine i za udaljena te uslijed loše saobraćajne infrastrukture skoro izolirana mjesta. No, ono što je bitno za nas, naglasit ćemo da je mektepska nastava do zabrane bila održavana u školama, i time je bila priznata u općem školskom sistemu, te u džamijama (o zabrani mekteba i mektepske nastave malo je pisano, izdvojili bismo doktorsku disertaciju Denisa Bećirevića, pod naslovom: „Islamska vjerska zajednica u Bosni i Hercegovini 1945-1953. godine“, odbranjeno 14. 01. 2010. godine, koja može biti dobro polazište za izučavanje ovoga pitanja). Zabrana rada mekteba, donesena 1952. godine, odnosila se na poduku u školama, dočim je poduka u džamijama ostala važiti.

Zanimljivo bi bilo istaći koji su to osnovni prigovori školskom aspektu mektepske poduke iznošeni konstantno, i skoro nepodijeljeno, od strane članova tadašnje Islamske vjerske zajednice (o dubljim uzrocima tog negativnog stava ovdje nećemo govoriti, taj problem opširnije tretiramo u knjizi „Reforma tesavvufske misli i prakse u Bosni i Hercegovini u drugoj polovini XX stoljeća“). Možemo ih podijeliti na troje:

a) oni koji se odnose na plan i program mektepske pouke (ističe se da je mektepska pouka „nesavremena“, „nekulturna“, „nedostaje joj pedagoške osnove“, „njom se polaznici indoktriniraju“, i sl.)

b) oni koji se odnose na tehničke uslove (ističe se da zgradama u kojima se održava mektepska nastava nedostaju „osnovni higijenski uslovi“, da su prostori „prljavi“, „zapušteni“, i sl.;

ne treba izgubiti iz vida da su zgrade u kojima se održavala mektepska nastava vakufske, te je zabrana rada mekteba značila i izuzimanje tih zgrada iz vlasništva Islamske vjerske zajednice (nacionalizacija), te nerijetko i rušenje prostora koji su se od dolaska Osmanlija na naše prostore koristili za ibadete, kao što je, npr., slučaj s Hadim Ali-pašinom – Gazilerskom tekijom kade-rijskog derviškog reda u Sarajevu, koja je, prvo, pretvorena u mekteb, a potom, neposredno pred zabranu rada mekteba, 1950. godine porušena; na njenom mjestu sagrađen je Higijenski zavod; bitno je naglasiti da je i prije definitivne zabrane rada mekteba vođena kampanja protiv njihovog djelovanja.)

c) oni koji se odnose na operativne uslove (za nas posebno zanimljiv, ističe se da mektebi: „moraju ići u školu kao vjeronauka“)

Ponovit ćemo, ne želimo u ovome članku analizirati pune razloge negativnoga stava tadašnje Islamske vjerske zajednice prema radu mekteba. No, vrijedi gore pobrojane prigovore praktički usporediti s aktuelnim stanjem u džamijским mektebima danas. Drugim riječima, nužno je postaviti i sasvim decidno odgovoriti na slijedeća pitanja:

1. Kakav je kvalitet nastavnog plana i programa mektepske nastave danas? (Ovo podrazumijeva slijedeće aspekte: postoji li konkretan plan i program po kojemu se radi; ko ga je i kada pisao; radi li se po udžbenicima; da li je plan i program mektepske nastave saglasan s planom i programom vjerske pouke u osnovnim i srednjim školama?)

2. U kakvom se stanju nalaze mektepske prostorije u džamijama? (pored osnovnih higijenskih uslova, po našem dubokom uvjerenju, treba obratiti posebnu pažnju na, uslovno rečeno, što slobodniji pristup mektepskoj pouci; shodno vremenu u kojem živimo, nužno je i djecu i imama zaštititi od neželjenih događaja i priča kojima smo svjedočili u nekoliko navrata u vremenu nakon agresije; iz toga razloga nameće se obaveza da imami, i mualime, što manje vremena provode nasamo s djecom; lično, ne znam kako ovaj zahtjev riješiti, ali se mora o njemu ozbiljno razmišljati.)

3. Nešto na šta često nailazimo, vjeroučitelj i imam koji predaju djeci iz iste mahale, četvrti, sela i sl., uopće se međusobno ne poznaju, i nikako ne komuniciraju; pored opće usklađeno-

sti, pod uslovom da takva postoji, mjesni imam i vjeroučitelj trebali bi imati i vlastitu, internu, usklađenost sadržaja koje izlažu učenicima; koliko bi, npr., vjeroučitelju bilo lakše objasniti djeci duhovnu instituciju namaza ukoliko bi dio predavanja bio praktično pokazan u džamiji?! Ili, koliko bi bilo lakše imamu neke složene sadržaje npr. vjerovanja u anđeoski svijet – meleke, izložiti uz kombiniran angažman vjeroučitelja u školi?! Također, primijetno je da jedan broj djece koji ide na vjeronauku ne ide u mekteb, i obratno.

Odgovori na ova pitanja morali bi biti lišeni emocija, nostalgčnosti i sl. Nakon temeljne analize pitanja, po našem mišljenju, učešće u odgovorima na njih mora biti dato multidisciplinarno i od strane kompetentnih ljudi, makar to podrazumijevalo i uključivanje osoba koje do

sada nisu imale angažman u obrazovnim institucijama Islamske zajednice. U svakome smislu Islamska zajednica mora se otvarati, angažirano koristiti sposobnosti ljudi koji nisu za nju profesionalno vezani.

Na kraju, vrijedi naglasiti da bi latentni antagonizam koji je primijetan i u ministarstvima obrazovanja i u većini škola između predmeta vjeronauka i kultura religija, mogao biti nadvladan upravo specifičnim povezivanjem vjeronauke i mektepske pouke, odnosno školskog i džamijskog vjeronauka. Na taj način, što je jako bitno, izbjegla bi se segregacija među djecom, u smislu njihove podjele u školama shodno konfesijama, a i profesori vjeronauke zadobili bi, konačno, ravnopravno mjesto u smislu jednakoga tretmana sa ostalim profesorima u školama.

Summary

PROSPECTS OF MAKTAB CLASSES

Samir Beglerović

Objective of the article is to identify shortcomings of contemporary maktab class, related to the shortcomings therein evident immediately prior to the Decision of banning of this form of education. The article offers some solutions that are, in authors opinion, essential, not only for the reform of the maktab class, but for the reform of all the fields of Islamic education in Bosnia and Herzegovina.

الموجز

مستقبل التعليم في الكتاتيب

سامر بغليروفيتش

إن الهدف الأساسي من هذا البحث هو التعرف على عيوب التعليم المعاصر في الكتاتيب. ومقارنتها بالعيوب التي كانت موجودة في الزمن الذي سبق إصدار قرار حظر هذا النمط من أنماط التعليم. ويقدم البحث جزءاً من الحلول التي يراها الكاتب حاسمة لتحقيق الإصلاح الضروري لجعل العمل التربوي والتعليمي في جميع مؤسسات التعليم الإسلامي في البوسنة والهرسك بما فيها الكتاتيب.